

RAKSTU VALODAS APGUVES UN TRAUČĒJUMU KOREKCIJAS PRIEKŠNOSACĪJUMI MONTESORI PEDAGOĢIJĀ

Prerequisites for Written Language Acquisition and It's Disorders Correction in Montessori Pedagogy

Gundega Tomele
Liepājas Universitāte

Abstract. *The successful acquisition of written language is an important precondition for schoolchildren academic achievement. Written language disorders are usually diagnosed during primary school, although the etiology of them is largely associated to children oral and written language development in the pre-school years.*

This article presents the need of primary prevention of written language disorders at the pre-school level and its realization with a help of Montessori pedagogy. There is summarized theoretical knowledge in the context of language acquisition and reflected Montessori pedagogy prerequisites for the successful written language acquisition and correction of early signs of disorders in the pre-school years.

Keywords. *Correction of written language disorders, Montessori didactic materials, Montessori pedagogy, pre-school, primary school, written language acquisition, written language disorders.*

Ievads **Introduction**

Bērna mutvārdu runas un valodas attīstības līmenis, kā arī sekmīga rakstu valodas apguves procesa norise pirmsskolas vecumā ir intelektuālās attīstības un sagatavotības rādītājs apmācībai skolā. Savukārt, rakstu valodas apguves procesu būtiski ietekmē mutvārdu runas un valodas attīstība pirmsskolas vecumā (Golubina, 2007; Kaņepēja, 2012; Lieģeniece & Nazarova, 1999; Tūbele & Lūse, 2012). Tomēr rakstu runa nav tiešs mutvārdu runas attīstības turpinājums, bet gan augstāks runas attīstības līmenis. Psiholoģijas klasiķa, profesora Ļ. Vigotska pētījumos tika konstatēts, ka rakstu runa ir īpaša runas funkcija, kas pēc uzbūves un funkcionēšanas veida atšķiras no mutvārdu runas, un tās attīstībai ir nepieciešama augstas pakāpes runas abstrakcija – bērnam ir jāpāriet uz abstrakto runu, kurā izmanto nevis vārdus, bet vārdu priekšstatus. Rakstu runa ir runa priekšstatus, domās un prasa skaņu pārvēršanu simbolos. Rakstu runa ir runas algebra – tā ievada bērnu augstākajā abstraktās runas līmenī un pārkārto iepriekš izveidotās mutvārdu runas sistēmu. Atšķirībā no skaņu apguves, burtus un to lietošanu bērnam ir jāapgūst apzināti. Līdzīgi ir ar valodas morfoloģiskās un sintaktiskās struktūras apguvi – no neapzināta, automātiska līmeņa mutvārdu runā ir jāpāriet uz tīšu, mērķtiecīgu un apzinātu līmeni rakstu runā (Vigotskis, 2002). Līdz ar to var secināt, ka neizveidojusies mutvārdu runas

sistēma vai tās traucējumi, ir viens no galvenajiem cēloņiem grūtībām vai traucējumiem rakstu valodas apguves procesā. Ja bērns nav apguvis un nespēj pareizi lietot mutvārdu runu automātiskā līmenī, tad nespēs apgūt un apzināti pārvaldīt rakstu runu. Ar to varam izskaidrot specifiskās rakstīšanas un lasīšanas kļūdas – tās atspoguļo mutvārdu runas apguves grūtības pirmsskolas vecumā. Sākt runas un valodas traucējumu korekciju tikai piecu gadu vecumā ir par vēlu, jo bērns nespēj līdz skolas gaitu uzsākšanai automatizēt pareizu mutvārdu runu. Iekavēts traucējumu korekcijas darbs mazina procesa efektivitāti, traucējumi var kļūt neatgriezeniski vai grūtāk labojami.

Latvijā ir tendence pieaugt skolēnu skaitam ar rakstu valodas apguves grūtībām un traucējumiem sākumskolas vecumā. Skolēniem, uzsākot mācības 1.klasē, tiek konstatēti skaņu izrunas un fonemātiskās uztveres traucējumi, nepietiekams vārdu krājums un verbālo instrukciju izpratne, kļūdas valodas morfoloģiskajā un sintaktiskajā noformējumā, bet smagākajos gadījumos – vispārēja valodas sistēmas nepietiekama attīstība. Šie mutvārdu runas traucējumi apgrūtina rakstu valodas apguves procesu, kas ir viens no priekšnosacījumiem optimāliem skolēnu mācību sasniegumiem. Ja traucējumu patoģenēzes gaita netiek savlaicīgi koriģēta, skolēniem pazeminās mācīšanās motivācija un mācību sasniegumi, kā rezultātā veidojas uzvedības, psiho - emocionāli un vispārēji mācīšanās traucējumi (Schleider, 2009). Perspektīvā šo skolēnu atbalstam un iekļaušanai sabiedrībā var būt nepieciešami daudz lielāki resursi, nekā savlaicīgas un efektīvas atbalsta sistēmas izveide un korekcijas pasākumu realizācija.

Longitudināli zinātniski pētījumi ASV un Vācijā apliecina sakarības starp valodas traucējumiem pirmsskolas vecumā un rakstu valodas traucējumiem skolas vecumā, kā arī korekcijas un preventīvo pasākumu nozīmi pirmsskolas vecumā (Catts & Hogan, 2002, Mayer, 2010, Schleider, 2009).

Logopēdiskā darba organizācijas tendences izglītības iestādēs *Organizational trends of speech therapist work in educational institutions*

Latvijā, pēc Latvijas Logopēdu asociācijas datiem, pirmsskolas izglītības iestādēs 30 – 60% bērnu tiek konstatēts nepietiekams valodas attīstības līmenis (Falka, 2012). A.Lēvaldes un E.Sīpolas veiktais pētījums LiepU PSDF Logopēdijas centra vadītājas G.Tomeles vadībā 2011. gadā apliecināja, ka Latvijas skolās vidēji ap 73% sākumskolas skolēnu ar rakstu valodas apguves traucējumiem ir apmeklējuši logopēda nodarbības arī pirmsskolas vecumā. Pētījumā tika iekļautas pa vienai skolai Kurzemes un Vidzemes reģionā un tika konstatēts, ka 71% Kurzemes un 75% Vidzemes skolas skolēnu, kas apmeklē logopēda nodarbības skolas vecumā, ir apmeklējuši logopēda nodarbības arī pirmsskolas vecumā (n=37). Šie dati sasaucas ar starptautiskajiem pētījumiem un liecina par nepieciešamību savlaicīgi atklāt runas un valodas attīstības

traucējumus, kā arī veikt atbilstošus korekcijas darba pasākumus. Pētījums turpinās, taču jau esošie dati liecina par nepieciešamību pilnveidot logopēda darba organizāciju pirmsskolas izglītības iestādēs un vispārizglītojošās skolās.

Šobrīd Latvijas vispārizglītojošo iestāžu logopēdu darba organizācijā ir vērojamas sekojošas tendences:

- mazs logopēda slodžu skaits;
- logopēda nodarbībās iekļauto izglītojamo skaits kopumā bieži pārsniedz Logopēda darba paraugnoteikumos paredzēto skaitu;
- bērnu/skolēnu skaits logopēda grupu nodarbībās bieži pārsniedz Logopēda darba paraugnoteikumos paredzēto skaitu;
- izteikti atšķirīgs vienas grupas vai klases bērnu individuālās attīstības līmenis;
- nepietiekams individuālo logopēda nodarbību skaits vai to neesamība;
- logopēda nodarbību pieejamība tikai vienu reizi nedēļā;
- vēlīna logopēda nodarbību uzsākšana runas un valodas traucējumu gadījumos (pārsvarā tikai pēc 5 gadu vecuma);
- logopēda nodarbību pieejamība pārsvarā bērniem/skolēniem ar izteiktiem runas un valodas traucējumiem;
- bērni līdz piecu gadu vecumam vai ar vieglākas pakāpes runas un valodas traucējumiem tiek uzņemti rindā un logopēda palīdzību saņem novēloti vai nesaņem vispār.

Šāda darba organizācija ir izskaidrojama ar vairākiem faktoriem, un viens no tiem ir vēlme pēc iespējas vairāk bērniem nodrošināt nodarbības, neskatoties uz logopēdu nepilnajām darba slodzēm. Taču tas negatīvi ietekmē skolotāju logopēdu profesionālo darbību, kā rezultātā netiek nodrošināta efektīva mutvārdu runas un valodas traucējumu korekcija pirmsskolas vecumā, kā arī savlaicīgi veikti primārie un sekundārie preventīvie pasākumi rakstu valodas apguves grūtību un traucējumu profilaksei un novēršanai.

1.tabula

Logopēdu, speciālo pedagogu un psihologu skaits skolās
Number of speech therapists and special educators, psychologists in schools

Atbalsta personāls	2008./2009.m.g.	2009./2010.m.g.	2011./2012.m.g.
Logopēdi	643	381	488
Speciālie pedagogi	331	187	242
Psihologi	605	368	421

Latvijā 2009. gada rudenī, sākoties ekonomiskajām grūtībām valstī, vispārējās izglītības iestādēs tika samazinātas pedagogu atbalsta personāla, tai skaitā, arī logopēdu darba slodzes. 1.tabulā ir parādītas atbalsta personāla skaita izmaiņas skolās (Falka, 2012), bet par šī procesa norisi pirmsskolas izglītības iestādēs precīzas informācijas nav. Skatot tabulu, jāņem vērā, ka tā parāda

speciālistu skaitu, nevis darba slodžu skaitu. Visbiežāk speciālistu darbam skolās tiek piešķirta tikai 0,2 – 0,5 slodzes no pilnās darba slodzes.

Pedagogu atbalsta personāla skaits līdz 2012./ 2013. mācību gadam joprojām nav sasniedzis iepriekšējo līmeni, taču tajā pašā laikā ir palielinājies skolēnu skaits, kas apgūst speciālo izglītības programmu skolēniem ar mācīšanās grūtībām. 2010. gadā pašvaldību medicīniski pedagoģisko komisiju ieteikumi speciālas pamatizglītības programmu apguvei izglītojamiem ar mācīšanās traucējumiem bija 216 gadījumos (trešā visvairāk ieteiktā speciālās izglītības programma), bet ar valodas traucējumiem – apmēram 20 gadījumos (Valsts izglītības satura centra 2010.gada publiskais pārskats). Savukārt, jau 2011. gadā tika izsniegti ieteikumi speciālās pamatizglītības programmas apguvei izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem 747 gadījumos (salīdzinot ar 2010. gadu, pieaugums par 300%), bet speciālās pamatizglītības programmas apguvei izglītojamajiem ar valodas attīstības traucējumiem 202 gadījumos (salīdzinot ar 2010. gadu, pieaugums par 1000%). 2011. gadā no 2588 pirmsskolas vecuma bērniem ieteiktajām speciālām pirmsskolas programmām vislielākais skaits bija bērniem ar valodas attīstības traucējumiem – 1508 gadījumos vai 58.3% (Valsts izglītības satura centra 2011.gada publiskais pārskats). Sakarā ar mācīšanās traucējumu un valodas traucējumu strauju kāpumu, bija nepieciešams licencēt jaunas speciālās izglītības programmas, lai šiem skolēniem nodrošinātu izglītības iespējas atbilstoši viņu spējām. Pārskats par laika posmā no 2010.- 2012. gadam licencētajām speciālās izglītības programmām izglītojamajiem ar mācīšanās un valodas traucējumiem sniegts 2.tabulā (Licenzēto vispārējās izglītības programmu reģistrs 2010., 2011., 2012.).

2.tabula

Vispārīzglītojošās skolās licencētas speciālās izglītības programmas
Special education programs which are licensed in comprehensive schools

Traucējumu veids	IP kods	2010.gads	2011.gads	2012.gads
Valodas traucējumi	210155xx	3	8	9
Mācīšanas traucējumi	210156xx	101	124	102

VISC 2009.gada pārskatā tika atzīmēts, ka vislielākais skaits izglītojamo, kuriem konstatēti mācīšanās traucējumi, ir bijuši vecuma grupā no 11 līdz 15 gadiem, taču šajā vecumposmā mācīšanās traucējumu konstatēšanu var uzskatīt par novēlotu. Traucējumu savlaicīgā konstatēšanā liela nozīme ir izglītības iestādes atbalsta personāla (psihologa, speciālā pedagoga, logopēda) veiktajai diagnostikai pirmsskolas vecumā un sākumskolas posmā (Valsts izglītības satura centra 2009.gada publiskais pārskats). Dokumentu analizē redzamās likumsakarības liecina, ka Latvijas izglītības sistēmā ir steidzami jāveic pasākumi, kas nodrošinātu primāro, sekundāro un arī terciāro preventīvo darbu – gan atjaunojot un palielinot logopēdu slodžu skaitu, gan nodrošinot pēctecības

principa ievērošanu pirmsskolas un sākumskolas izglītībā, gan ieviešot jaunas metodes apmācības un korekcijas darbā.

Montesori pedagoģijas pielietojums rakstu valodas apguvē un traucējumu korekcijā
Montessori pedagogy application in the written language acquisition and correction of disorders

Kā viens no veidiem, lai efektīvāk spētu veikt korekcijas darbu un uzlabotu skolēnu rakstu valodu, ir alternatīvu metožu apguve un pielietošana kā pirmsskolas, tā sākumskolas periodā.

Profesore Z. Anspoka norāda, ka mācības organizējamās tā, lai mācību vide būtu bērnam atbilstoša, lai tā palīdzētu viņam stiprināt motivāciju un veidot savu pieredzi, izzinot sevi un pasauli kopsakarībās (Anspoka, 2008). Šīs nostādes sasaucas ar M.Montesori teorētiskajām atziņām par apkārtējās vides („sagatavotās vides”) nozīmi bērna attīstībā, audzināšanā un apmācībā. Nodrošinot pieejamu un attīstošu vidi, tiek veicināta vispusīga bērna fiziskā, kognitīvā, garīgā un personības attīstība. Arī profesore D.Lieģeniece atzīmē, ka mācīšanās nav tikai intelektuāla attīstība, bet arī fiziska, emocionāla, valodas, sociālā un kulturālā attīstība (Lieģeniece, 2012). Savukārt, par mūsdienu pedagoģiskā procesa virzošajiem spēkiem tiek atzīta bērna tieksme pēc patstāvības, pašrealizācijas un pašapliecināšanās (Kaņepēja, 2012).

Arī korekcijas darbā ir nepieciešams ievērot gan „sagatavotās vides” nepieciešamību, gan vispārējos didaktiskos principus kontekstā ar logopēdijas tehnoloģiju pielietojumu. K.Vernike, argentīniešu ārsts un pedagogs, pamato Montesori pedagoģijas nozīmi korekcijas darbā ar pamatvajadzību apmierināšanas teoriju – ikvienā patoloģijā ir sastopama pamatvajadzību nepietiekama apmierināšana, bailes, sasprindzinājums. No tā var secināt, ka katrai pedagoģiskajai un terapeitiskajai tuvināšanās fāzei jā sākas ar indivīda nepietiekami apmierināto pamatvajadzību apmierināšanu, lai varētu samazināt bailes un sasprindzinājumu un skolēns vai patients kļūtu spējīgāks uzņemt un tālāk pārstrādāt ārējo informāciju un iekšējās savstarpējās sakarības (Milleri-Hohāgeni, 2011). Savukārt, profesors T.Hellbrigge Montesori pedagoģijas panākumus saista ar to, ka nodarbībās realizētais mācību un korekcijas process balstās uz neirofizioloģijas un etioloģijas pamatiem:

- bērna attīstības sensitīvo periodu un individuālo vajadzību ievērošanu;
- asociatīvo un operatīvo mācību formu savstarpējo sakarību izpratni un ievērošanu;
- sociālo un kognitīvo mācību procesu savstarpējo sakarību izpratni un pielietošanu (Hellbrügge, 1999).

Montesori pedagoģija ir sastopama visā pasaulē gan pirmsskolas izglītības iestādēs un skolās, gan bērnu attīstības centros un dažāda veida rehabilitācijas

iestādēs ar mērķi veicināt motorās, kognitīvās, sociālās, emocionālās, kā arī mutvārdu un rakstu valodas attīstību vai traucējumu korekciju kontekstā ar bērnu personības attīstību.

Ne tikai M.Montesori teorētiskās atziņas, bet arī praksē realizētie attīstības, sistēmiskuma, pēctecības, kopveseluma un humānpedagoģijas principi, kā arī didaktisko valodas attīstības materiālu korekta prezentācija, brīvā darba (patstāvīgas un radošas vingrināšanās) un paškontroles iespējamība, rada priekšnoteikumus apgūt gan mutvārdu, gan rakstu valodu bērniem saprotamā un interesantā vispārējās izglītības un korekcijas darba aspektā.

Mutvārdu un rakstu valodas spēju attīstība Montesori pedagoģijā tiek veicināta ar tiešās un netiešās iedarbības metodēm jau sākot darboties ar praktiskās dzīves uzdevumiem un sajūtu attīstības materiāliem. Sasaistot fonēmu (skaņu) ar grafēmu (burtu), kā arī iepazīstot dzimtās valodas morfoloģijas un sintakses likumsakarības, tiek izmantotas kustības un sajūtas – redze, dzirde un tauste (Монтеccoli, 2006). Precīzu skaņu artikulāciju un vārdu izrunas apguvi nodrošina:

- klusuma vingrinājumi, kas sagatavo runas dzirdes centrus skaņu uztverei;
- „vārdu taupības” princips vingrinājumos ar didaktiskajiem materiāliem, jo pateicoties šādai tehnikai, runas dzirdes centros veidojas noslēgtas vienības – dzirdes stimuli (bērnā viēglāk ir atkārtot atsevišķu vārdu nekā izdalīt vajadzīgo vārdu no saistītās runas);
- grafiskās runas vingrinājumi – apgūstot burtu nosaukumus, vingrinās un nostiprina pareizu skaņu izrunu, mācās saklausīt skaņas vārdā un apzīmēt tās ar burtu;
- runas aparāta vingrinājumi: elpošanas vingrinājumi un lūpu, zobu (žokļu), mēles vingrinājumi (Монтеccoli, 2005).

Vārdu krājuma paplašināšana un saistītās runas pilnveidošana notiek jebkuras aktivitātes laikā – gan tiešās, gan netiešās darba formās. Ar pamatzdevumu attīstīt valodu tiek piedāvāti valodas materiālu vingrinājumi. To tiešais mērķis ir attīstīt gan mutvārdu runu un valodu, gan arī rakstu runu un valodu.

Rakstu valodas apguves didaktiskais materiāls ir izstrādāts, ievērojot secīguma, sistēmiskuma un veseluma principus. Kā primārā tiek uzskatīta rakstītprasmes attīstība – rokas manuālo spēju attīstīšana, fonemātiskās uztveres attīstīšana, fonēmas un grafēmas sasaiste, grafēmu apguve, vārdu un teikumu salikšanas, rakstīšanas apguve. Nedaudz vēlāk vai arī vienlaicīgi notiek pakāpeniska un secīga lasītprasmes apguve – lasīšana ar sīkajiem priekšmetiem un ar priekšmetiem no apkārtējās vides, lasīšanas klasifikācijas uzdevumi, vārdu savienojumu un teikumu, grāmatu lasīšana. Pakāpeniski, ar pieaugošu grūtības pakāpi tiek apgūti ortogrāfijas likumi, priekšstati par vārdu šķirām un teikuma analīzi.

Pārskats par Montesori pedagoģijas pielietojumu runas un valodas traucējumu korekcijā
Overview of Montessori pedagogy application in the correction of speech and language disorders

<p>Runas un valodas traucējumu forma</p>	<p>Funkciju attīstības aizture atsevišķos vai vairākos runas un valodas attīstības līmeņos:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fonētiski – fonemātiskajā; • leksiski – semantiskajā; • morfoloģiski – sintaktiskajā; • pragmatikā; • rakstu valodas apgūvē. <p>Runas un valodas traucējumi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fonētiski, fonētiski – fonemātiski, fonemātiski; • leksiski – gramatiski traucējumi; • valodas sistēmas nepietiekama attīstība. <p>Rakstu valodas traucējumi.</p>
<p>Montesori pedagoģijas didaktiskie principi un materiāli</p>	<p>Didaktiskie principi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kopveseluma pieejas princips; • attīstības princips; • sistēmiskuma princips; • pēctecības princips; • individuālās pieejas princips; • bērncentrētas pieejas (humānpedagoģijas) princips. <p>Didaktiskie materiāli (sagatavotā vide):</p> <ul style="list-style-type: none"> • praktiskās dzīves uzdevumi; • sajūtu attīstības materiāli; • kosmiskās audzināšanas materiāli; • valodas attīstības materiāli; • matemātikas materiāli; • adaptētie un tālāk attīstītie didaktiskie materiāli.
<p>Apmācības un korekcijas darba metodes</p>	<p>Verbālās komunikācijas stimulācija. Artikulācijas aparāta vingrinājumi. Skaņu izrunas vingrinājumi. Fonemātiskās uztveres vingrinājumi. Vārdu krājuma paplašināšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jauno jēdzienu konkrēta un precīza prezentācija; • 3-pakāpju apmācības metodes pielietošana; • jēdzienu apguve uz praktiskās darbības un bērna pieredzes bāzes. <p>Valodas morfoloģijas un sintakses normu apguves vingrinājumi. Rakstīšanas/lasīšanas apguves vingrinājumi. Multisensorā integrācija – valodas bāzes funkciju attīstīšana.</p>
<p>Apmācības un korekcijas darba formas</p>	<p>Individuālās korekcijas nodarbības. Mazo grupu nodarbības. Nodarbības grupā/klasē. Sadarbība ar logopēdu vai logopēdijas tehnoloģiju integrēšana nodarbībās.</p>

Apmācības un korekcijas darba rezultāts	Verbālās komunikācijas attīstība un normalizācija (pragmatiskais līmenis). Vārdu krājuma paplašināšanās (leksiski – semantiskais līmenis). Skaņu izrunas un fonemātiskās uztveres uzlabošanās (fonētiski – fonemātiskais līmenis). Gramatisko kategoriju, formu apguve (morfoloģiskais līmenis). Saisītās runas attīstība un normalizācija (sintaktiskais līmenis). Rakstu valodas apguve vai traucējumu korekcija. Pašapziņas un paškontroles attīstība.
---	---

Balstoties uz teorētiskiem un uz empīriskiem pētījumiem, var secināt, ka Montessori pedagoģiskā sistēma (teorija, didaktiskie materiāli, prakse) atbilst runas un valodas attīstības un traucējumu korekcijas darba pamatnostādņem un principiem. M.Montessori uzskatīja, ka, labojot runas defektus, būtu lietderīgi sekot tiem fizioloģijas likumiem, kas nosaka bērna attīstību, un balstoties uz tiem mainīt nodarbības sarežģītības pakāpi (Montessori, 1994).

M.Montessori paustās atziņas par savlaicīgas runas un valodas traucējumu korekcijas nepieciešamību joprojām ir aktuālas un gaida savu realizāciju bērnu audzināšanā, izglītošanā un traucējumu korekcijā.

„Vecākiem bērniem daudzi runas defekti ir saistīti ar funkcionāliem runas traucējumiem agrīnā vecumā. Ja mēs tā vietā, lai labotu lingvistiskus defektus vecākajās klasēs, censtos uzlabot runu attīstības periodā, kad bērns vēl ir mazs, tad mēs sasniegtu daudzkārt vērtīgākus rezultātus...Paredzu, ka nākotnes skolā aizmirsīs par šodienas runas defektu labošanas metodi sākumskolā. To nomainīs daudz racionālāka preventīvā darba metode – rūpes par bērnu valodas attīstību „Bērnu mājās” tajā vecumā, kad valoda sāk tikai veidoties” (Montessori, 2005).

Secinājumi **Conclusions**

1. Bērnu mutvārdu runas un valodas attīstības līmenis, kā arī sekmīga rakstu valodas apguves procesa norise pirmsskolas vecumā ir intelektuālās attīstības un sagatavotības rādītājs apmācībai skolā. Rakstu valodas apguves procesu būtiski ietekmē mutvārdu runas un valodas attīstība pirmsskolas vecumā.
2. Latvijā ir tendence pieaugt skolēnu skaitam ar rakstu valodas apguves grūtībām un traucējumiem sākumskolas vecumā. Skolēniem, uzsākot mācības 1.klasē, tiek konstatēti fonētiski - fonemātiski, leksiski - semantiski un morfoloģiski – sintaktiski traucējumi, kā arī vispārēja valodas sistēmas attīstības nepietiekamība, kas apgrūtina tālāku rakstu valodas apguves procesu.
3. Skolēnu rakstu valodas apguves līmenis ir viens no priekšnosacījumiem optimāliem mācību sasniegumiem. Ja traucējumu patoģenēzes gaita netiek

savlaicīgi koriģēta, skolēniem pazeminās mācīšanās motivācija un mācību sasniegumi, kā rezultātā veidojas uzvedības, psiho – emocionāli un vispārēji mācīšanās traucējumi.

4. Rakstu valodas traucējumu cēloņi būtu novēršami vai mazināmi jau pirmsskolas vecumā, kā arī realizējama rakstītprasmes apguves pēctecība pirmsskolā un skolā. Primārās, sekundārās un terciārās prevencijas realizāciju negatīvi ietekmē logopēdiskā darba organizācijas tendences izglītības iestādēs.
5. Izmantojot alternatīvās metodes rakstu valodas apguves procesā, tiek atvieglota rakstu valodas apguve pirmsskolas vecumā un realizēti rakstu valodas traucējumu preventīvie pasākumi, kā arī tiek veikts korekcijas darbs, lai savlaicīgi novērstu rakstu valodas traucējumu cēloņus.
6. Attīstības, sistēmiskuma, secīguma, kopveseluma, individuālās un bērncentrētās pieejas principi Montesori pedagoģijas aspektā, didaktiskie materiāli un to metodoloģiski pareizs pielietojums rada priekšnoteikumus sekmīgam rakstu valodas apguves un savlaicīgam traucējumu korekcijas procesam.

Summary ***Kopsavilkums***

The level of children's oral speech and language development, as well as the successful process of written language acquisition during the pre-school age is the indicator of their intellectual development and readiness for the school. Reading and writing skills are formed on the foundations that have been created through the child's speech and language development at the pre-school age.

There is a trend in Latvia to increase a number of pupils who have written language learning difficulties and disorders in primary school age. Pupils starting grade 1 lessons are found phonetically – phonematically, lexical - semantic or morphological - syntax problems, as well as a general lack of language system development, which makes difficult a further written language learning.

The level of pupils' written language acquisition is a prerequisite for optimal learning outcomes. If the process of pathogenesis is not carried out in early stages the pupils' learning motivation and learning outcomes fall, resulting as behavioral, psycho-emotional and learning disorders in general.

Causes of written language disorders should be prevented or reduced already during the pre-school age, as well as implemented the consistent continuity of writing skills in preschool and school. Organizational trends of speech therapist work in educational institutions adversely affect realization of primary prevention, as well as distinct differences in children's individual development level, which reduces the effectiveness of group classes.

The acquisition of written language at the preschool age is facilitated if to use the alternative approaches in written language learning process. As well as written

language disorder prevention is implemented and correction work is done, to remove causes of written language disorder.

Developmental, systemic, continuity, holistic, individualistic, humanistic principles in Montessori pedagogy perspective, didactic materials and its methodologically correct application creates prerequisites for successful acquisition of written language and forehanded impairment adjustment process.

**Referāts sagatavots ar ESF projekta „Doktora studiju attīstība Liepājas Universitātē”
atbalstu (Vienošanās Nr.2009/0127/1DP/1.1.2.1.2./09/IPIA/VIAA/018)**

**Literatūra
Bibliography**

1. Anspoka, Z. (2008). *Latviešu valodas didaktika. 1. – 4. klase. Monogrāfija*. Rīga: RaKa.
2. Catts, H. W., Hogan, Tiffany, P. (2002). *Language Basic of Reading Disabilities and Implications for Early Identification and Remediation*. Skatīts tiešsaistē: [05.03.2013.], <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=spcedfacpub>
3. Falka, A. (2012). *Aktualitātes iekļaujošajā izglītībā. Palīdzības iespējas bērniem ar speciālām vajadzībām vispārīgajās skolās*. Skatīts tiešsaistē: [18.02.2013.], http://www.livao.lv/upload/ogre_7.11.12.falka.ppt
4. Golubina, V. (2007). *Pirmskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soli.
5. Hellbrügge, T. (1981). *Klinische Sozialpädiatrie*. Berlin: Springer –Verlag Berlin Heidelberg.
6. Kaņepēja, R. (2012). *Gatavība skolai*. In R. Kaņepēja, (Eds.), *Ceļā uz skolu. Bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei*. Rīga: Zvaigzne ABC.
7. Kaņepēja, R. (2012). *Lasīt un rakstīt mācīšana vai mācīšanās?*. In R. Kaņepēja, (Eds.), *Ceļā uz skolu. Bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei*. Rīga: Zvaigzne ABC.
8. Licenzēto vispārējās izglītības programmu reģistrs 2012. Skatīts tiešsaistē: [05.04.2013.], <http://www.ikvd.gov.lv/re%C4%A3istri.html>
9. Licenzēto vispārējās izglītības programmu reģistrs 2011. Skatīts tiešsaistē: [05.04.2013.], <http://www.ikvd.gov.lv/re%C4%A3istri.html>
10. Licenzēto vispārējās izglītības programmu reģistrs 2010. Skatīts tiešsaistē: [05.04.2013.], <http://www.ikvd.gov.lv/re%C4%A3istri.html>
11. Lieģeniece, D. (2012). *Pārdomas par bērna sagatavošanu skolai*. In R. Kaņepēja, (Eds.), *Ceļā uz skolu. Bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei*. Rīga: Zvaigzne ABC.
12. Lieģeniece, D., Nazarova, I. (1999). *Veseluma pieeja valodas apguvē*. Rīga: RaKa.
13. Mayer, A. (2010). *Gezielte Förderung bei Lese- und Rechtschreibstörungen*. München: Ernst Reinhardt Verlag.
14. Milleri-Hohāgeni, I., Jirgens. (2011). *Vai Montessori skola ir manam bērnam vispiemērotākā? (B.Kabuce, Trans.)*. Rīga: Jumava. (Original work published 2008).
15. Montessori, M. (1994). *Das kreative Kind*. Breisgau: Verlag Herder Freiburg.
16. Schleider, K. (2009). *Lese- und Rechtschreibstörungen*. München: Ernst Reinhardt Verlag.
17. *Skolotāja logopēda darba paraugnoteikumi vispārējās izglītības iestādē. (IZM 09.03.2004. rīkojums Nr.146)* Skatīts tiešsaistē: [16.09.2010], http://www.atbalsts.rdc.lv/?news_section=7879...
18. Tūbele, S., Lūse, J. (2012). *Ja skolēns raksta nepareizi... (Bērni ar valodas sistēmas nepietiekamu attīstību)*. Otrais izdevums. Rīga: RaKa.

19. Valsts izglītības satura centra 2011.gada publiskais pārskats. Skatīts tiešsaistē: [04.03.2013.], <http://visc.gov.lv/visc/planiparskati.shtml>
20. Valsts izglītības satura centra 2010.gada publiskais pārskats. Skatīts tiešsaistē: [04.03.2013.], <http://visc.gov.lv/visc/planiparskati.shtml>
21. Valsts izglītības satura centra 2009.gada publiskais pārskats. Skatīts tiešsaistē: [04.03.2013.], <http://visc.gov.lv/visc/planiparskati.shtml>
22. Vigotskis, Ļ. (2002). *Domāšana un runa. Vispārīgās psiholoģijas problēmas.* (M.Freija, Trans.). Rīga: EVE. (Original work published 1934).
23. Монтессори, М. (2005). *Дом ребёнка. Метод научной педагогики.* (С.Г.Займовский & Е.А.Хилтунен, Trans.). Москва: Астрель. (Original work published 1909).
24. Монтессори, М. (2006). *Мой метод. Начальное обучение.* (Л.Б.Печатникова & Е.А.Хилтунен, Trans.). Москва: Астрель. (Original work published 1916).

Gundega Tomele	Liepājas Universitāte E-pasts: gundega.tomele@liepu.lv Tel.: +371 29187691
-----------------------	---